

**NOVA
UNIVERZA**

DIGNITAS

Revija za človekove pravice

Slovenian journal of human rights

ISSN 1408-9653

Delovanje centrov za socialno delo pri zaščiti otrok
Senijad Čatić

Article information:

To cite this document:

Čatić, S. (2013). Delovanje centrov za socialno delo pri zaščiti otrok, Dignitas, št. 57/58, str. 98-127.

Permanent link to this document:

<https://doi.org/10.31601/dgnt/57/58-7>

Created on: 16. 06. 2019

To copy this document: publishing@nova-uni.si

For Authors:

Please visit <http://revije.nova-uni.si/> or contact Editors-in-Chief on publishing@nova-uni.si for more information.

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

© Nova univerza, 2018

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA SLOVENSKE
IN MEDNARODNE ŠTUDIJE

**NOVA
UNIVERZA**

EVROPSKA PRAVNA
FAKULTETA

**NOVA
UNIVERZA**

FAKULTETA ZA DRŽAVNE
IN EVROPSKE ŠTUDIJE

Delovanje centrov za socialno delo pri zaščiti otrok

Senijad Čatić¹

Na začetku 20. stoletja se je o nasilju v družini pisalo in govorilo zelo malo, če pa že, so nasilje povezovali z ženskami iz nižjih družbenih slojev ali z alkoholiziranimi moškimi. V 70. in 80. letih prejšnjega stoletja se je pogosto dogajalo, da se nasilje sploh ni obravnavalo; veliko izkušenj in zlorab – zlasti spolnih zlorab otrok – je bilo tako spregledanih in žrtve sploh niso prišle do centrov za socialno delo (v nadaljevanju CSD). Socialne delavke v tem obdobju niso imele jasnih orodij in doktrine, ki bi usmerjala njihovo ravnanje in nujne ukrepe v takih primerih.²

V 90. letih so na Fakulteti za socialno delo začeli razvijati doktrino dela na področju socialnega dela z žrtvami nasilja – profesionalizacijo pomoči, ki temelji na zagovorništvu žrtev. V zadnjih letih pa smo priča pomembnim spremembam na področju zakonodaje in v retoriki nasilja v družini. Posledično je prej robna in tabuizirana tema nasilja v družini v zadnjem času v javnosti postala ena od odmevnejših tem. Danes tako ni težko ugotoviti, da je tema pravice otrok in ljudi zelo aktualna in tudi zelo pomembna za vse prihodnje generacije – in prav zaradi vsega tega je treba v prihodnosti dati še več poudarka izpostavljenosti pravic otrok in ljudi.

Zakonodaja in varovanje pravic otrok

Aktualnost teme o pravicah otrok je pripeljala do sprememb zakonodaje tudi v naši državi. Tako je marca 2008 začel veljati *Zakon o preprečevanju nasilja v družini* (v nadaljevanju ZPND)³, ki opredeljuje družinsko nasilje ter vlogo in naloge državnih or-

¹ S. Čatić, Delovanje centrov za socialno delo pri zaščiti pravic otrok (magistrsko delo), Fakulteta za državne in evropske študije, Kranj, 2012 – kratka predstavitev magistrskega dela, 2013.

² D. Fojan, Spremembe v obravnavni praksi na področju nasilja, 2012.

³ Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND), Uradni list RS, št. 16/2008 – (ZPND, 2008).

ganov, javnih služb in nevladnih organizacij, ki imajo zakonsko dolžnost prijaviti nasilje in sodelovati pri obravnavi žrtve nasilja. Zakonodaja določa posebno varstvo otrok, ki so lahko žrtve nasilja tudi tedaj, ko niso neposredno napadeni. Prav tako pa vsi sprejeti pravilniki organom in organizacijam določajo, kako naj ravnajo ob zaznavi družinskega nasilja ter jim nalagajo dolžnost medsebojnega obveščanja in sodelovanja. Ker gre pri reševanju problematike nasilja v družini le za eno izmed delovnih področij pristojnih institucij, jim zakon predpisuje dolžnost prednostne obravnave nasilja v družini.

102. člen *Zakona o zakonski zvezi in družinskih razmerjih* (v nadaljevanju ZZZDR)⁴ določa: »Starši morajo svojim otrokom omogočiti pogoje za zdravo rast, skladen osebnostni razvoj in usposobitev za samostojno življenje in delo.« Letnar Čerňič⁵ pojasnjuje: »Še več, Ustava RS v 2. odstavku 56. člena otrokom zagotavlja posebno varstvo pred gospodarskim, socialnim, telesnim, duševnim ali drugim izkoriščanjem in zlorabljanjem.«

V vsakdanjem življenju pa ni vedno tako, saj je ogromno otrok po svetu in tudi v naši državi žrtev nasilja v družini, ki zajema različne oblike nasilja, kjer je povzročitelj nasilja z žrtvijo v sorodstvenem razmerju ali v razmerju, kjer je žrtev finančno odvisna od povzročitelja nasilja. Otrokove pravice so predmet posebnega konvencijskega urejanja s *Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah* (v nadaljevanju KOP).⁶ ZZZDR ne ureja posebej otrokovih pravic, temveč roditeljsko pravico. Dolžnosti, ki jih imajo starši do otroka, so z otrokovega stališča njegove pravice.⁷ Vse oblike nasilja, grdega ravnanja, zanemarjanja, zlorabe ali malomarnosti, ki ogrožajo ali škodujejo telesni, psihični in moralni integriteti otrok, so kršitev temeljnih otrokovih pravic, zapisanih v *Ustavi Republike Slovenije*⁸ in KOP; to so pravice do življenja, obstoja in razvoja.⁹

⁴ Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (uradno prečiščeno besedilo) (ZZZDR-UPB1), Uradni list RS, št. 69/2004, 101/2007 – (ZZZDR, 2007).

⁵ J. Letnar Čerňič, Pravo in izbira spola otroka, Dnevni IUS-INFO, IUS Kolumna, 2010, <http://www.ius-software.si/DnevneVsebine/Kolumna.aspx?id=57574>, 27. 3. 2013.

⁶ Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, Uradni list SFRJ–MP, št. 15/1990, Akt o nostrifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo, Uradni list RS, št. 35/1992, MP, št. 9/1992 – krajše: KOP, 1992; Convention on the Rights of the Child, A/RES/44/25, UN General Assembly, 61st plenary meeting, 20. 11. 1989, <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r025.htm>, 27. 3. 2013 – krajše: UN, 1989.

⁷ Kako so v Sloveniji varovane pravice otrok?, <http://e-uprava.gov.si/e-uprava/dogodkiPrebivalci.euprava?zdid=731&sid=304>, 27. 3. 2013 – krajše: e-Uprava, 2012.

⁸ Ustava Republike Slovenije (URS), Uradni list RS, št. 33/91-1, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04 in 68/06 – krajše: URS, 2006.

⁹ Kaljenje, bilten Skupnosti CSD Slovenije, december 2010 – krajše: Bilten CSD, 2010.

Določila KOP se nanašajo na zaščito otrok pred fizičnim in psihičnim nasiljem, zlorabami in zanemarjanjem,¹⁰ vsemi oblikami spolnega izkoriščanja in spolnih zlorab,¹¹ ugrabitvijo otrok in trgovanjem z otroki,¹² vsemi drugimi oblikami izkoriščanja, ki so škodljive za katerikoli vidik otrokovega dobrega počutja,¹³ ter nečloveškim ali ponižujočim ravnanjem in kaznovanjem.¹⁴

V 39. členu KOP je določena obveznost države, da zagotovi programe in ukrepe za fizično in psihično okrevanje otroka – žrtev nasilja – in njegovo socialno reintegracijo. Otroci imajo – tako kakor odrasli – enake pravice do spoštovanja človeškega dostojanstva in telesne nedotakljivosti. »Spoštovanje človekovih pravic pomeni nekaj več kot le varovanje človekovih pravic posameznika v vertikalnem razmerju do državne oblasti. Človekove pravice učinkujejo tudi v vodoravnih razmerjih, kjer posameznika varujejo v razmerju do zasebnikov. Državni organi jih morajo zato varovati tako v razmerjih posameznikov do države kot v razmerjih med zasebniki.«¹⁵

Centri za socialno delo kot obveznost države do žrtev nasilja

Obveznost države predstavljajo centri za socialno delo, ki so statusno organizirani kot javni zavodi s samostojno pravno subjektiviteto, ki naj bi zagotavljala neodvisnost in strokovnost njihovega dela na socialnovarstvenem področju. Na območju Slovenije danes deluje 62 centrov za socialno delo, katerih ustanovitelj je država.¹⁶ »Centri za socialno delo skrbijo za socialno varnost s socialnovarstvenimi storitvami ter izvajajo javna pooblastila, ko odločajo kot državni organi o pravicah in obveznostih strank. Temeljni zakon, ki določa delo centrov za socialno delo, je ZSV,¹⁷ sicer pa

¹⁰ KOP, 1992, 19. člen.

¹¹ KOP, 1992, 34. člen.

¹² KOP, 1992, 35. člen.

¹³ KOP, 1992, 36. člen.

¹⁴ KOP, 1992, 37. člen.

¹⁵ J. Letnar Čerňič, Vodoravne človekove pravice, Dnevni IUS-INFO, IUS Kolumna, 2012, <http://www.ius-software.si/DnevneVsebine/Kolumna.aspx?id=77559>, 27. 3. 2013.

¹⁶ CSD Slovenija, centri za socialno delo (CSD Lenart, CSD Ormož, CSD Pesnica, CSD Ruše, CSD Slovenska Bistrica, CSD Maribor, CSD Ptuj), <http://csd-slovenija.org>, 27. 3. 2013 – krajše: CSD Slovenija, 2012.

¹⁷ Zakon o socialnem varstvu (ZSV), Uradni list RS, št. 54/1992 (56/1992 popr.), spremembe: Uradni list RS, št. 42/1994, Odl. US: U-I-137/93-24, 1/1999-ZNIDC, 41/1999, 60/1999, Odl. US: U-I-273/98, 36/2000-ZPDZC, 54/2000-ZUOPP, 26/2001, 110/2002-ZIRD, 2/2004 (7/2004 popr.), 36/2004-UPB1, 21/2006, Odl. US: U-I-116/03-22, 105/2006, 114/2006-ZUTPG, 3/2007-UPB2 (23/2007 popr., 41/2007 popr.),

jim naloge odreja preko trideset zakonov oziroma podzakonskih predpisov.«¹⁸ CSD ima osrednje, neposredne in izrecne dolžnosti, da z ustreznimi metodami socialnega dela z družino in uporabo javnih pooblastil zagotovi zaščito otroka pred ogrožanjem. V sistemu varstva in zaščite otrok je nosilec obravnave primerov ter ima povezovalno in usklajevalno vlogo.¹⁹

Zaradi predstave o obsegu družinskega nasilja nad otroki je treba vedeti, koga prištevamo k družinskim članom, prav tako pa je treba poznati pomen pravice do zasebnosti. Poznamo več opredelitev družine – družina ni le vmesni člen med družbo in posameznikom, ni le pasiven posrednik norm in vrednot, ki veljajo v širši kulturi. Vendar pa se tako v njeni zunanji vlogi kakor v notranjem življenju odražajo sociokulturna dogajanja in zunanje spremembe, ki se jim mora prilagajati.²⁰ Po Končina Peternelovi²¹ je namen starševstva predvsem skrb za otroka, tako glede vzgoje kakor varstva, saj je namen ustvaritve novega družinskega člana hkrati vzgojiti koristnega člana družbe.

Žal vsi ne poznajo takih družin – družin, kot jih poznamo iz različnih definicij. Ena izmed žrtev nasilja²² družino opredeljuje takole: »Družina naj bi bila prostor, kamor se zatečeš po objem, ko padeš, ko si žalosten ali si preprosto vesel oziroma samo potrebuješ starševski objem, poljub, božanje. Tako družino sem poznala samo iz otroških knjig, žal je nikoli nisem imela, saj sta bila oba starša vdana alkoholu in sta mi namesto objemov delila klofute, namesto poljubov sta me lasala, namesto božanja sta na meni ugašala svoje cigarete.«

Izhodišče ZZZDR je, da se nasilje v družini od drugih vrst nasilja ne razlikuje po dejanjih, ampak po posebnem odnosu med povzročiteljem in žrtvijo nasilja ter da je za to obliko nasilja bistveno, da ena oseba oziroma družinski član izkorišča svoj nadrejeni položaj oziroma premoč nad drugo osebo. Družinsko življenje je zasebno-skupnostno življenje, ki temelji na medsebojnem spoštovanju in zaupanju. Nasilje v družini največkrat izvira iz stiske posameznika, ki je posledica omejevanja njegove zasebnosti v dru-

122/2007, Odl. US: U-I-11/07-45, 61/2010-ZSVarPre, 62/2010-ZUPJS – krajše: ZSV, 2010.

¹⁸ P. Kovač, Pravni in sociološki vidik javnih pooblastil, 2006, str. 320–325.

¹⁹ Bilten CSD, 2010.

²⁰ M. Tomori, Klic po očetu, 1989, str. 43.

²¹ M. Končina Peternel, Pomoč otrokom, ko starši odpovedo, 1998, str. 18.

²² Neimenovani vir št. 1, v: Čatić, Delovanje centrov za socialno delo pri zaščiti pravic otrok, 2012, str. 99.

žini. Poleg tega se nasilje v družini kaže tudi v različnih oblikah nadzora enega družinskega člana nad drugimi – bodisi z uporabo fizičnega ali psihičnega nasilja.

Nasilje v družini se dogaja v zasebnih prostorih, zaradi česar lažje ostaja skrito in ga je težje prepoznati kakor nasilje, ki poteka na javnih krajih. Na različne oblike nasilja v družini strokovne službe zato praviloma naletijo šele, ko traja dalj časa in se nemaleokrat pokaže v usodnih posledicah. V Sloveniji smo obseg nasilja nad otrokom oziroma trpinčenja otrok prvič ugotavljali leta 1985 z raziskavo Inštituta za kriminologijo pri Pravni fakulteti v Ljubljani. Raziskava je bila omejena na sodno statistiko in ugotavljanje, kako se je od leta 1979 do leta 1985 gibalo število kaznivih dejanj, pri katerih so bile žrtve otroci. Ta raziskava ni spremljala samo nasilja v družini, temveč vse oblike trpinčenja otroka. V obravnavanem obdobju je bilo zaznано 80-odstotno povečanje števila oseb, obsojenih za kazniva dejanja, storjena na škodo otroka. Sledilo je več raziskav, tudi empirično podprtih.²³ Pri vsem tem pa vedno ostaja odprto vprašanje, koliko primerov je ostalo prikritih. Med znanimi primeri je 60 odstotkov telesnega in spolnega nasilja. Zaznavnost nasilja v družini je predpogoj za državno intervencijo. Pri vsem tem pa je bil edini organ v Sloveniji, ki je do sprejetja ZZZDR zbiral uradne statistike s področja nasilja v družini, policija. Centri za socialno delo, katerih javno pooblastilo in naloge izhajajo iz *Zakona o socialnem varstvu*, so z *Zakonom o preprečevanju nasilja v družini* dobili dodatno nalogo, da na zakonski podlagi zbirajo podatke, ki jih potrebujejo za obdelavo osebnih podatkov in njihovo zbiranje po zakonu, ki ureja socialno varstvo. Za pripravo nacionalnega programa je pomembna tudi statistika centrov za socialno delo.

Opredelitev nasilja v družini in načelo koristi otroka

ZPND v 2. odstavku 3. člena vrste nasilja v družini opredeljuje kot vsako uporabo fizičnega, spolnega, psihičnega ali ekonomskega nasilja enega družinskega člana nad drugim družinskim članom oziroma zanemarjanje družinskega člana ne glede na starost, spol ali katerokoli drugo osebno okoliščino žrtve ali povzročite-

²³ K. Filipčič, *Nasilje v družini*, 2002, str. 143–144.

ljice oziroma povzročitelja nasilja. Otrok je žrtev nasilja tudi, če je navzoč pri izvajanju nasilja nad drugim družinskim članom ali živi v okolju, kjer se nasilje izvaja.²⁴

»Fizično nasilje je vsaka uporaba fizične sile, ki pri družinskem članu povzroči bolečino, strah ali ponižanje, ne glede na to, ali so nastale poškodbe.«²⁵

»Spolno nasilje so ravnanja s spolno vsebino, ki jim družinski član nasprotuje, je vanje prisiljen ali zaradi svoje stopnje razvoja ne razume njihovega pomena.«²⁶

»Psihično nasilje so ravnanja, s katerimi povzročitelj nasilja pri družinskem članu povzroči strah, ponižanje, občutek manjvrednosti, ogroženosti in druge duševne stiske.«²⁷

»Zanemarjanje je oblika nasilja, kadar oseba opušča dolžno skrb za družinskega člana, ki jo potrebuje zaradi bolezni, invalidnosti, starosti, razvojnih ali drugih osebnih okoliščin.«²⁸

»Ekonomsko nasilje je neupravičeno nadzorovanje ali omejevanje družinskega člana pri razpolaganju z dohodki oziroma upravljanju s premoženjem, s katerim družinski član samostojno razpolaga oziroma upravlja, ali neupravičeno omejevanje razpolaganja oziroma upravljanja s skupnim premoženjem družinskih članov.«²⁹

Pri samem izrazu »nasilje v družini« je opredeljen zgolj prostor (teritorialno, socialno, psihološko), kjer se posameznim družinskim članom dogaja nasilje. Ta prostor zapolnjujejo družina, dom in družinski odnosi. Izraz »nasilje v družini« ne pojasnjuje, kdo povzroča in kdo doživlja nasilje v družini, prav tako pa lahko izraz deluje tudi zavajajoče, saj odgovornost za nasilje v družini, prav tako kot izraz »družinsko nasilje«, razdeli na vse družinske člane enako. Prav zato je zelo pomembno, da vedno natančno opredelimo vrsto nasilja v družini, in sicer nasilje nad ženskami v družini, nasilje nad otroki v družini, nasilje nad starejšimi v družini, nasilje nad invalidnimi osebami v družini, nasilje nad moškimi v družini itn. Z uporabo natančno opredeljenega izrazja lahko natančno pojasnimo, kdo v družini doživlja nasilje in komu mora družba nuditi specifične oblike pomoči za zaščito pred nasiljem, ki teme-

²⁴ Bilten CSD, 2010.

²⁵ ZPND, 2008, 2. odstavek 3. člena.

²⁶ ZPND, 2008, 3. odstavek 3. člena.

²⁷ ZPND, 2008, 4. odstavek 3. člena.

²⁸ ZPND, 2008, 6. odstavek 3. člena.

²⁹ ZPND, 2008, 5. odstavek 3. člena.

ljijo na individualni obravnavi in so prilagojene posameznikom, ki v družinah doživljajo nasilje. Ob tem ne smemo prezreti, da je več kot 85 odstotkov žrtev nasilja v družini žensk in otrok.

Otroci so hkrati med najbolj nemočnimi in najbolj občutljivimi člani vsake družbe. Krivice, nasilje, zlorabe in škodljivi vplivi lahko usodno vplivajo na otrokovo nadaljnje življenje, mu onemogočijo enakovredno uveljavljanje v družbi in preprečijo razvoj v zrelo, odgovorno in zadovoljno osebnost. Sami se včasih škodljivega ravnanja niti dobro ne zavedajo, vsekakor pa ga ne morejo učinkovito odvrniti in preprečiti.³⁰ Veliko pravic odraslih in otrok je enakih, saj imamo ljudje, ne glede na starost, enake osnovne potrebe. Ker pa so otroci v nekaterih značilnostih drugačni od odraslih, se nekatere njihove pravice razlikujejo od pravic odraslih (npr. volilna pravica).³¹

Otrokom in mladoletnim do 18. leta starosti, ki še nimajo popolne poslovne sposobnosti, mednarodne konvencije in domača zakonodaja zagotavljajo posebne pravice – t. i. otrokove pravice. Iz preambule KOP izhajajo temeljna prepričanja sodobne pravne teorije, da so otroci upravičeni do posebne skrbi in pomoči, da mora otrok za poln in skladen osebnostni razvoj odraščati v družinskem okolju, v ozračju sreče, ljubezni in razumevanja ter da ga je treba z vzgojo v duhu splošno priznanih idealov pripraviti na samostojno življenje. Tako je staršem dana glavna odgovornost pri zagotavljanju koristi otroka. Ni torej presenetljivo, da slovenska ustava otroke zelo jasno vzame v bran, ko določa, da otroci uživajo posebno varstvo in skrb. Zagotavlja jim tudi posebno varstvo pred gospodarskim, socialnim, telesnim, duševnim ali drugim izkoriščanjem in zlorabljanjem. Tisti otroci, za katere starši ne skrbijo, ki nimajo staršev ali so brez ustrezne družinske oskrbe, uživajo posebno varstvo države.³² KOP, ki zavezuje tudi našo državo, še podrobneje navaja nekatere naloge države, ki so v naši ustavi posplošeno uokvirjene v posebno varstvo in skrb. KOP navaja nekatere oblike izkoriščanja in zlorabljanja otrok ter poudarja zelo pomembno glavno vodilo pri vseh dejavnostih v zvezi z otrokom – otrokove koristi.

ZZZDR v 5. a členu določa, da morajo starši, druge osebe, državni organi ter nosilci javnih pooblastil v vseh dejavnostih in postopkih

³⁰ M. Bizjak, *Zloraba otrok*, 1997, str. 13–15.

³¹ K. Vidič, *Pravice otrok v šoli*, 2010, str. 5.

³² M. Bizjak, *Zloraba otrok*, 1997, str. 13.

v zvezi z otrokom skrbeti za otrokovo korist. Starši delajo v otrokovo korist, če zadovoljujejo njegove materialne, čustvene in psihosocialne potrebe na način, ki ga okolje sprejema in odobrava in ki kaže na njihovo skrb in odgovornost do otroka ob upoštevanju njegove osebnosti in želja. V 6. členu omenjenega zakona pa država zagotavlja varstvo mladoletnim otrokom vselej, kadar je ogrožen njihov zdrav razvoj in kadar to zahtevajo druge koristi otroka.³³

Zagotavljanje koristi otroka je temeljno vodilo pri ravnanju z otrokom in velja tako za starše kot tudi za druge osebe in javne organe.³⁴ Iz določb ZZZDR izhaja osnovna usmeritev našega družinskega prava, da je treba korist otroka upoštevati in zagotavljati v vseh razmerjih in situacijah, v katerih je otrok prizadet, ne glede na to, ali je to v normi, ki ureja položaj, izrecno poudarjeno ali ne. Pri varovanju koristi otroka gre za objektivno priznano vrednoto. Glede zagotavljanja otrokove koristi ZZZDR sledi KOP, katere poglobitveno načelo je, da je treba pri vseh dejavnostih v zvezi z otrokom upoštevati njegovo korist. To načelo zavezuje tako državne kot zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravne organe in zakonodajalce³⁵ ter otrokove starše oziroma skrbnike.³⁶

Številne oblike prikritega ali posrednega trpinčenja otrok je pogosto zelo težko preprečiti ali prekiniti. Pogosto tudi v družinah nastopa vrsta med seboj protislovnih interesov, katerih rezultat je škodljiv vpliv na otroka. Predpisi in dejavnosti morajo v takšnih situacijah potekati v smeri največje koristi otroka. To je edini način, da otrok ne postane talec razmer v družini, šoli itd. ali žrtev birokratskega dela državnih organov. Žal je pogosto rešitev, ki je za otroka najbolj koristna, praktično najtežje izvedljiva, zato pa je toliko bolj pomembna čim boljša usposobljenost in zavzetost vseh, ki jo morajo uveljaviti.³⁷

Korist otroka je pravni standard, ki ga je treba s pomočjo zakonskih določb ter z upoštevanjem vseh okoliščin konkretizirati v posameznem primeru. KOP in *Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic* (v nadaljevanju MEKUOP)³⁸ ne definirata pojma »korist otroka« niti ne vsebujeta kriterijev za konkretizacijo.

³³ Bilten CSD, 2010.

³⁴ ZZZDR, 2007, 1. odstavek 5. a člena.

³⁵ KOP, 1992, 1. odstavek 3. člena.

³⁶ KOP, 1992, 18. člen.

³⁷ M. Bizjak, Zloraba otrok, 1997, str. 14.

³⁸ Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic, Uradni list RS, MP, št. 26/1999 – krajše: MEKUOP, 1999.

ZZZDR je konkretizacijo tega pojma olajšal s splošnim pojasnilom, da starši delajo v otrokovo korist, če zadovoljujejo njegove potrebe s splošno sprejemljivim ravnanjem, ki kaže na njihovo skrb in odgovornost za otroka, upošteva otrokovo osebnost in želje.³⁹ Vodilno načelo pomoči je največja korist otroka. ZPND v 5. členu jasno določa, da imajo tedaj, ko je žrtev nasilja otrok, koristi in pravice otroka prednost pred koristmi in pravicami drugih udeleženk in udeležencev postopka.

Ugotavljanje največje koristi otroka se opravi v postopku, v katerem se uporablja timska in multidisciplinarna strokovna presoja ter omogoča sodelovanje staršev in samega otroka, pri tem pa je pomembno upoštevati otrokovo starost in razumevanje ter posledično zmožnost neposredne ali posredne udeležbe in sodelovanja. Udeleženosť otroka zagotavljamo tako, da mu zastavljamo vprašanja in tako pridobimo ustrezne informacije, otrok pa mora imeti priložnost izraziti svoje želje, stališča in mnenje o vseh stvareh, ki so povezane z njim, v vseh fazah procesa zaščite, in sicer tako, kot ustreza njegovi starosti in razumevanju položaja.⁴⁰

Pri ocenjevanju največje koristi otroka je treba upoštevati potrebe in želje otroka v skladu z njegovo starostjo in zrelostjo, verjetni učinek vsake spremembe na otroka, njegove telesne, duševne in vzgojne potrebe ter pomembne individualne značilnosti, kolikšna škoda je že bila storjena otrokovemu zdravju oziroma ali obstaja nevarnost, da bo storjena, ter možnosti in sposobnosti staršev ali drugih oseb, da zadostijo otrokovim razvojnim potrebam.

Posledice zlorab v otroštvu

Otroka, ki je žrtev nasilja, zloraba v otroštvu zaznamuje za vse življenje na različne načine. Posledice, ki jih ima nasilje v družini za posameznika, opišemo predvsem z vidika okvar zdravja, ki ga razumemo kot biopsihosocialno blagostanje. Čeprav ima lahko nasilje v družini za izpostavljene posameznike zelo variabilne posledice, je vse več dokazov o resnih in dolgotrajnih posledicah nasilja za zdravje in dobrobit posameznika.⁴¹

Doživljanje nasilja v družini otroke zaznamuje s hudimi psihič-

³⁹ ZZZDR, 2007, 5. odstavek 5. a člena.

⁴⁰ D. Valentinčič, Izkušnje socialne službe pri obravnavi trpinčenih otrok in njihovih družin, 1997, str. 90–101.

⁴¹ P. Selič, Dejavno odkrivanje in pogostost nasilja v družini: podatki in osnova za sodelovanje med strokami, 2010, str. 31–44.

nimi posledicami, ki se kažejo v njihovem vedenju, načinu komuniciranja ter doživljanja sebe in drugih. Otroci, ki so izkusili nasilje v lastnem domu, so obremenjeni z občutki manjvrednosti, imajo slabo samopodobo, so nesamozavestni, ne zaupajo ne sebi ne drugim, nimajo občutka varnosti, se počutijo drugačne, drugače navezujejo stike in vzpostavljajo odnose. Prav tako so lahko posledica zlorabe in nasilja tudi depresija, motnje spanja (nočne more, mokrenje), prehranjevalne motnje, strahovi, različne oblike nasilja ipd.⁴² Otroci, ki so žrtve nasilja, imajo težave pri učenju, dosegajo slabše uspehe v šoli in imajo težave z navezovanjem stikov z vrstniki. Tuje raziskave so pokazale, da so otroci, ki so žrtve nasilja v družini ali odraščajo v družini, kjer eden od staršev izvaja nasilje nad drugim, pogostejše nasilni v šoli, prav tako pa so pogostejše žrtev vrstniškega nasilja.⁴³ Otroci, ki so žrtve nasilja v domačem okolju, imajo pogostejše vedenjske težave, ki se kažejo predvsem v izvrševanju kaznivih dejanj že v mladostnosti, in kazniva dejanja pogosto izvršujejo tudi, ko odrastejo. Alan Carr⁴⁴ ugotavlja, da ima nasilje nad otroki uničujoče posledice za psihološki razvoj otroka.

Po spoznanjih teorije socialnega učenja se otroci, ki so žrtve nasilja v družini, naučijo na stresno življenje doma odzivati z nasiljem, imajo zvišano toleranco za nasilje, sprejmejo nasilno vedenje moških kot primeren vzorec vedenja v partnerskih odnosih, vzgojo z nasiljem pa kot ustrezno vzgojno metodo. V eni izmed ameriških raziskav, ki je zajela več kot 8000 ameriških družin, so avtorji ugotovili, da so starši, ki so bili v otroštvu žrtve nasilja, tudi sami pogosto fizično kaznovali svoje otroke ali jih trpinčili na drugačen način.⁴⁵

Glede na obliko nasilja nad otrokom ima otrok lahko posledice na različnih področjih; otrok lahko trpi zaradi posledic na čustvenem področju, fizičnem področju, na področju socialnega vedenja, na področju identitete, na področju izobraževanja ter na področju skrbi zase.

Otroci, ki so žrtve nasilja v družini, so praviloma zelo obremenjeni s strahovi in z občutki krivde, ki jim jih največkrat vcepijo

⁴² D. Horvat, Pomoč otrokom, ki preživljajo nasilje v družini, 2008, http://www.drustvo-sos.si/index.php?page_id=67, 27. 3. 2013.

⁴³ A. C. Baldry, Bullying in schools and exposure to domestic violence, *Child Abuse and Neglect*, 2003, str. 713–732.

⁴⁴ A. Carr, *The Handbook of Child and Adolescent Clinical Psychology*, 1999, str. 7.

⁴⁵ M. A. Straus, *The National Family Violence Surveys*, 1995, str. 3–14.

storilci. To jim uspeva z grožnjami, kaj vse se jim bo zgodilo, če bodo o nasilju s kom govorili, ter z dopovedovanjem, da jim nihče ne bo verjel, če bi to storili.

»... glede na to, da sta bila oba starša vdana alkoholu, sta se ne-prestano fizično znašala nad menoj. Moje telo je bilo kot vreča, po kateri sta tolkla, samo če sem napačno pogledal. Pri tem svojem početju pa sta se vedno smejala, kot da se igramo, kako nam je lepo in da s tem ni nič narobe. Nikoli ne bom in nisem razumel, da sta se najprej nad menoj izživljala, nato pa po prespani noči, kot da ni bilo ničesar, kot da se nič ni zgodilo – bili smo »normalna« družina, kjer starša objameta, poljubita, pobožata svojega otroka. Ko sta me odpeljala v šolo, se je mati nenehno opravičevala učiteljici – padel je s kolesa, bili smo na igralih, kjer se je udaril, spodrsnilo mu je po stopnicah in še nešteto izgovorov. Trpel sem, a pomoči ni bilo. Zapiral sem se vase, po tepenih dneh močil posteljo, nisem imel prijateljev. Občutki, ko me je kdo pogledal, kot da ve, kaj se pri nas dogaja, so bili najhujši; takrat me je bilo najbolj sram, a sem upal in sanjal o boljših, prijaznejših starših. Vse, kar se mi je dogajalo, je seveda prineslo posledice tudi v mojem nadaljnjem življenju – času srednješolskih let, kjer sem bil odmaknjen, sam, vedno vzkipljiv, nekako razdražen. Pomagala mi je sošolka, za katero sem kasneje ugotovil, da je imela podobno življenje, ki mi je dejala, da pozna vsaj za nekaj trenutkov boljši svet, svet brez težav. Tako sem po nekajkratnem »džointu« pristal na drogah – in res, svet je bil na trenutke lepši. Sreča, da sem z nahrbtnikom na rami odpotoval, srečal nove ljudi, ki so me razumeli, mi pomagali, postavil svoje življenje, postavil sem se na svoje noge, si ustvaril kariero, družino, a tisti občutki sramu, ko srečam znanca, prijatelja, nekdanjega sošolca, občutki krivde pa niso izginili; ne vem, kako se jih rešiti.«⁴⁶

»... so udarci postali nekaj vsakdanjega in tako sem dolgih 14 let trpela očetove udarce, ki so mi zaznamovali življenje. Bilo me je sram, nikoli ne bom pozabila posmehovanja sošolcev in sošolk, ker sem bila pri športni vzgoji vedno v trenirki, saj so se mi po nogah poznali udarci. Niso vedeli zakaj, a vseeno sem bila tarča posmehovanja. Bila sem prestrašena, plaha, najbolj sem se bala učiteljev – imeli smo dva učitelja, ostalo so bile učiteljice. Ko sta med razlaganjem snovi korakala po razredu in ko sta prišla do moje

⁴⁶ Neimenovani vir št. 3, v: S. Čatić, Delovanje centrov za socialno delo pri zaščiti pravic otrok, 2012, str. 102.

mize, sem se počutila grozno, še posebej če sta stala za mojim hrbtom, ker nisem vedela, kaj počneta, kaj nameravata. Pri vsem tem sem bila nemočna, nikoli ne bom razumela zakaj. Vedno sem mislila, da [oče] mene krivi za prezgodnjo smrt moje matere, da je umrla zaradi mene in da se zaradi tega oče tako obnaša do mene. Nisem bila družabna in tudi prvega fanta sem spoznala šele pri 23 letih, saj sem v vsakem moškem videla tisti bes svojega očeta. Zaradi vsega tega nisem bila uspešna učenka, tudi nisem bila problematična, samo odmaknjena, sama. Največ težav sem imela s koncentracijo. Vedno me je bilo strah iti domov, strah očetove reakcije. Kot deklica sem ga sovražila, a danes gledam na stvari drugače. To je bil del mojega življenja, na katerega nisem imela vpliva, in kot lahko vidiš, mi ob spominjanju na ta del mojega življenja vedno nagajajo solze. Me je zaznamovalo vse skupaj, a sem se postavila na svoje noge.«⁴⁷

»V otroštvu, ki je bilo zaznamovano z nasiljem, sem preživel veliko groznih stvari, saj smo živeli z nasilnim očetom, ki nas je vse pretepal, tudi mojo mamo. Najhujša stvar, ki sem jo doživel, je bilo to, da je nekega dne vstopil v mojo sobo, me zagrabil in vrgel po stopnicah naše hiše, zaradi česar me je zaznamoval za celo življenje, saj se ni vedelo, ali bom sploh še kdaj lahko hodil oziroma ali bom celo življenje na invalidskem vozičku. Vse skupaj se je končalo srečno, saj danes le hodim, tisto, kar me spominja iz dneva v dan na ta nesrečni dogodek, je moja desna roka, ki sem si jo ob padcu zelo grdo zlomil, tako da je ne morem uporabljati tako dobro kot svojo levo roko. Kot otrok sem bil zelo zaprt vase, poskušal sem se družiti s sovrstniki, a ti, kot da so čutili, da doma nimam vsega v najlepšem redu, so me odrivali od sebe, me niso sprejemali ali pa sem res bil tako drugačen. Vem, da sem bil zelo agresiven, če so se mi posmehovali oziroma če je prišlo do rivalstva med nami fanti v osnovni šoli. V šoli nisem imel težav, bil sem odličnjak, saj sem se ob poslušanju očetovega vpitja nad mamo ali mojim starejšim bratom bolj ali manj zatopil v knjige. Vedno me je bilo strah priti domov ter še vedno občutim sram, ki ga ne znam opisati. Bil sem zelo zaprt vase in tudi pri izbiri partnerke sem v svoje življenje pustil dekle, ki je imelo podobne težave doma, ki me je razumelo in s katero sem danes poročen. Imava dva otroka, ki ju vedno, ko zaspita in še preden grem sam spat, obiščem, ju po potrebi po-

⁴⁷ Neimenovani vir št. 2, v: S. Čatić, Delovanje centrov za socialno delo pri zaščiti pravic otrok, 2012, str. 100–101.

krijem. To mi zbudi spomine iz otroštva, saj se spomnim na naju z bratom ter na očeta, ki naju je prišel, pijan kot vedno, zbudit ter sva morala klečati po par ur ali pa sva morala skupaj z mamo na dežju oziroma snegu bosa stati pred našo hišo, medtem ko je vpil, da nas bo ubil. Mene je moje otroštvo zaznamovalo za celo življenje; živeti smo začeli šele po očetovi smrti.«⁴⁸

Uresničevanje varovanja pravic otrok

Za zlorabljenе otroke morajo poskrbeti državni organi, v prvi vrsti centri za socialno delo, ki so statusno organizirani kot javni zavodi s samostojno pravno subjektiviteto, ki naj bi zagotavljala neodvisnost in strokovnost njihovega dela na socialnovarstvenem področju. V Sloveniji danes deluje 62 centrov za socialno delo. Ustanovitelj centrov je država,⁴⁹ namen njihove ustanovitve je izvajanje javnih pooblastil iz državne pristojnosti, opravljajo pa tudi druge naloge.⁵⁰ Centri pri svojem delu opravljajo dve temeljni vrsti nalog. Skrbijo za socialno varnost s socialnovarstvenimi storitvami ter izvajajo javna pooblastila, ko odločajo kot državni organ o pravicah in obveznostih strank. Temeljni zakon, ki določa delo CSD, je *Zakon o socialnem varstvu* (v nadaljevanju ZSV), sicer pa jim naloge odreja več kot 30 zakonov oziroma podzakonskih predpisov.⁵¹

49. člen ZSV najprej določa, da center za socialno delo opravlja naloge, ki so mu z zakonom poverjene kot javna pooblastila, ter naloge, ki jih centrom za socialno delo nalagajo drugi predpisi. Isti člen v naslednjih odstavkih določa, da lahko centri za socialno delo opravljajo tudi naloge kot javni socialnovarstveni zavodi, naloge, kot so storitve socialne preventive, prve socialne pomoči, pomoči družini za dom, storitve osebne pomoči, pomoči družini na domu ter vse druge storitve in naloge, če je to potrebno za odpravljanje socialnih težav.

⁴⁸ Neimenovani vir št. 4, v: S. Čatić, Delovanje centrov za socialno delo pri zaščiti pravic otrok, 2012, str. 103.

⁴⁹ CSD Slovenija, 2012.

⁵⁰ MDDSZ, 2012a, Centri za socialno delo – Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve; CSD LJ-Š, 2012a, Center za socialno delo Ljubljana-Šiška – Pravna podlaga in ukrepi za zaščito otrokovih koristi, <http://www.csd-lj-siska.si/dejavnosti/dejavnosti.asp?DID=1404859078>, 27. 3. 2013; SCSDS, 2012, Pravne podlage za izvajanje nalog CSD, Skupnost centrov za socialno delo Slovenije, http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/katalog_pooblastila_csd_jul08.pdf, 27. 3. 2013.

⁵¹ P. Kovač, Pravni in sociološki vidik javnih pooblastil, 2006, str. 320–325.

Žrtev nasilja v družini⁵² pripoveduje o svoji izkušnji s socialno delavko v centru za socialno delo v kraju, kjer sta živela z očetom: »Vi sploh niste slovenska državljanka.« [...] To mi je rekla, ko sem prišla in povprašala, kaj naj storim, ker me oče pretepa. Nato je pogledala ter mi rekla, da kakšna vzgojna pa tudi mora pasti. Odšla sem, nisem vedela, na koga naj se obrnem – na policijo – ni šlo, na šolo – nisem verjela, da mi bodo pomagali, saj sem imela vedno v mislih posmeh svojih sošolcev; nikoli nisem pomislila, da bi svoje težave razlagala njim, učiteljici ali komu drugemu na šoli. Nikoli več si nisem želela nazaj na center za socialno delo, a hkrati sem želela proč od nasilnega očeta. A trpljenje zaradi udarcev doma je bilo prehudo, zato sem poskusila ponovno, a socialna delavka je vstala s stola, odprla vrata svoje pisarne in mi rekla, da če bi vsak otrok, ki mu starši dajo vzgojno čez zadnjico, prišel k njej, bi se ji zmešalo, in je zaprla vrata. Prepuščena sem bila sama sebi in nato sem sama poiskala pomoč v eni izmed varnih hiš.«

»Prvič sem se na center za socialno delo obrnil pri dvanajstih letih, saj so bile razmere doma zares nevzdržne. Neprestano vpitje staršev, kreganje, metanje predmetov itd. Starša se nikoli nista zmenila zame, ni ju skrbelo, ali sem lačen, imam čista oblačila, sem bolan, bilo jima je vseeno, a če sem kaj želel, rekel, hotel, nato sem bil tepen s prvo stvarjo, ki jo je oče imel pri roki, zadnjič je bil to kuhinjski stol. Ja, nisem mogel več, sosedje so nekajkrat poklicali policijo zaradi prepиров mojih staršev, a policisti so pisali samo položnice. Da bi kdo vstopil v stanovanje, me mogoče videl modrega od batin, okrvavljenega, ne, to se ni zgodilo, čeprav sem vedno upal, da bodo vstopili. Odšel sem na center za socialno delo, upal sem na pomoč, a ukrepali niso. Bil sem prepuščen sam sebi. Da bi mi kdaj pomagali, niti slučajno. Moral sem se vrniti in domače razmere sem trpel vse do petnajstega leta, ko sem odrinil pijanega očeta, ki je davil mamo, nato je oče zgrabil nož, jaz pa sem bos zapustil stanovanje. Prvo noč sem prenočil zunaj, naslednjo pri prijatelju in v ponedeljek takoj odšel na CSD, povedal, kaj se mi je zgodilo, jih prosil, naj se pogovorijo z mojimi starši, jim povedal, da se ne morem več vrniti domov, da sem na ulici, a socialna delavka, kot da me sploh ni poslušala, temveč mi je samo zabrusila, da če sem prišel glede denarne socialne pomoči, naj stopim v sobo 107. Znajti sem se moral sam, od njih ni bilo pomoči. Tako

⁵² Neimenovani vir št. 2, v: S. Čatić, Delovanje centrov za socialno delo pri zaščiti pravic otrok, 2012, str. 101.

sem nekaj časa bival pri prijatelju in njegovih starših, nato pa sta mi onadva pomagala preko prijatelja iz kriznega centra, da sem si nekako postavil življenje – toliko o pomoči centrov za socialno delo.«⁵³

Kje smo in kam hočemo?

Centri za socialno delo imajo osrednje, neposredne in izrecne dolžnosti, da z ustreznimi metodami socialnega dela z družino in z uporabo javnih pooblastil zagotovijo zaščito otroka pred ogrožanjem.⁵⁴ Ta stavek se sicer zelo lepo sliši – toda ali centre za socialno delo pri njihovem delu kdo nadzira, kdo so ljudje, ki tam delajo, hkrati pa nimajo razvitega čuta za pomoč?

Iz življenjskih zgodb mojih sogovornikov⁵⁵ je razvidno, da jim na CSD niso pomagali. Ali jim morda niso verjeli, ker so bili le otroci? CSD bi moral vendar po zakonu prioriteto obravnavati primere ogroženosti otrok! Kje se zalomi, kaj gre narobe, zakaj je takih primerov nešteto, tistih primerov o dobrem sodelovanju CSD in zaščiti žrtve pa malo oziroma skoraj nič?

Osnovna naloga socialnih delavcev je, da se osredotočijo na probleme, ki jih imajo posamezniki ali skupine pri integraciji v tista socialna okolja, ki so zanje življenjsko pomembna. Delo socialnih delavcev mora biti vedno v pomoč in korist uporabnikom, s katerimi delajo, tega ne sme ogroziti noben drug interes ali namen. Delo socialnih delavcev mora biti nediskriminatorno usmerjeno, kar pomeni, da pri svojem delu uporabnikov storitev CSD ne smejo izključevati, omejevati ali zapostavljati na podlagi rase, barve kože, spola, narodnostnega ali etničnega porekla, gmotnega in družbenega položaja, življenjskega stila, seksualne, verske ali idejne usmerjenosti, morebitne socialne označenosti ali zmanjšanih duševnih oziroma telesnih sposobnosti, imajo pa tudi dolžnost, da na kršitev tega načela opozarjajo svoje kolege in vodstvo ustanove, v kateri se to zgodi, po potrebi pa o tem obvestijo tudi pristojne organe in širšo javnost.

Zaradi spoštovanja osnovnih človekovih pravic in posebnosti strokovnega pristopa mora socialni delavec v svojih postopkih

⁵³ Neimenovani vir št. 5, v: S. Čatić, Delovanje centrov za socialno delo pri zaščiti pravic otrok, 2012, str. 104.

⁵⁴ D. Hrovatić, Naloge CSD na področju obravnave nasilja v družini, 2012, str. 10.

⁵⁵ Osem neimenovanih virov, v: S. Čatić, Delovanje centrov za socialno delo pri zaščiti pravic otrok, 2012, str. 99–108.

strogo varovati posameznikovo osebnost, njegovo osebno dostojanstvo, zasebnost in nedotakljivost stanovanja uporabnika, s katerim dela. Spoštovati mora zasebnost vsakega uporabnika ter zagotoviti in varovati tajnost vseh informacij o njem, ki jih pridobi pri svojem strokovnem delu. To velja tudi v primerih, ko preneha opravljati svoj poklic.

Socialni delavec si mora pridobiti zaupanje osebe, ki išče pomoč. Pred sprejetjem ZPND so lahko socialni delavci ukrepali samo v okviru svojega poklica. V primerih, ko je bil za obravnavo določenega primera pristojen drug organ, so se srečali s problemom, ali ohraniti skrivnost ali kršiti zaupanje. To je bilo najbolj pereče prav v primerih nasilja nad otroki, saj otrok ni le odvisen od družine, ampak večinoma ni opravilno sposoben za vložitev tožbe. Prav zaradi zaščite in pravic otrok je bila potrebna ukinitve poklicne skrivnosti. Tako imamo v 2. odstavku 6. člena ZPND določbo, ki dopušča razkritje poklicne skrivnosti v primerih, ko so žrtve nasilja otroci.

Socialni delavci so odgovorni za identifikacijo problema nasilja v družini, spoštovanje zaupnosti in tajnosti podatkov žrtve nasilja, spoštovanje potreb in prepričanj žrtve, eliminiranje predsodkov pri obravnavi žrtev nasilja, doslednost pri delu, dobro informiranje in koordinirano izmenjavo informacij s strokovnimi službami, spoštovanje in izvajanje vseh zakonskih določil in možnosti, pridobivanje zaupanja žrtve v institucijo, nenehno samopresojo učinkov pomoči in njihovo izboljšavo ter nenehno usposabljanje na področju dela v zvezi z nasiljem.

Poleg vsega naštetega v prejšnjem odstavku je zelo pomembno izobraževanje socialnih delavcev na področju dela v zvezi z nasiljem. Prav tako je treba razviti in periodično izvajati nacionalno usposabljanje za strokovno javnost, vključno z zaposlenimi v pravosodju, policiji, na socialnem področju, zdravstvu, šolstvu itd. Usposabljanje naj obsega opredelitev pojmov, oblike nasilja in njihov obseg, vpliv na tiste, ki so še posebej izpostavljeni nasilju v družini, posledice, stroške nasilja, potrebe vseh vpletenih in strokovne odzive ciljne populacije usposabljanja.⁵⁶

⁵⁶ Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014 (ReNPPND0914), Uradni list RS, št. 41/2009, <http://www.uradni-list.si/1/content?id=92436>, 27. 3. 2013 – krajše: ReNPPND0914, 2009.

Obravnavanje nasilja v družini na CSD

Pri obravnavi nasilja v družini CSD deluje z namenom povečanja varnosti žrtve nasilja, preprečevanja novega nasilja, motiviranja žrtve za vključitev v pomoč in sprejemanja ukrepov za zaščito pravic in koristi žrtev. Pri tem sodeluje z drugimi organi in organizacijami.

Tako imajo socialni delavci oziroma CSD naslednje dolžnosti pri obravnavi nasilja:⁵⁷

- dolžnost prijavljanja nasilja v družini,
- dolžnost ravnanja,
- dolžnost prednostne obravnave nasilja v družini.

Dolžnost prijave nasilja je nedvoumno opredelil ZPND v 2. odstavku 6. člena, kjer določa, da mora vsakdo, zlasti pa strokovni delavci in delavke v zdravstvu ter osebje vzgojno-varstvenih in vzgojno-izobraževalnih zavodov, ne glede na določbe o varovanju poklicne skrivnosti takoj obvestiti CSD, policijo ali državno tožilstvo, kadar sumi, da je otrok žrtev nasilja.

Na vsako informacijo o sumu ogroženosti otroka, tudi anonimno, se mora CSD nemudoma odzvati.⁵⁸ CSD mora o sumu kaznivega dejanja takoj obvestiti policijo in/ali tožilstvo.

»... batin je bilo vse več. Center za socialno delo sem obiskala prvič, drugič, tretjič in tako dalje, a delavka na centru mi je vedno govorila, naj se pomirim, saj pozna starše mojega soproga in da kaj takega ni mogoče. Ni verjela, dokler nisem pretepena ležala v kliničnem centru, ko me je obiskala socialna delavka, pri kateri sem bila prej že šestkrat zaradi nasilnega partnerja, a mi ni verjela. Vedno mi je govorila: »Pomirite se, poznam starše vašega partnerja in to ni mogoče, dobro premislite, kaj govorite.« A pomoči ni bilo. Na pomoč so mi priskočile zaposlene v kliničnem centru, zaradi katerih sem danes še živa. Če ne bi pristala tam, če bi samo hodila na center za socialno delo, ne vem, kje bi danes bila.«⁵⁹

CSD lahko informacijo o sumu ogroženosti otroka zaradi zlorabe ali zanemarjanja pridobi iz različnih virov, prijavo lahko poda otrok sam ali druge osebe, ki vedo ali sumijo, da je otrok žrtev nasilja. Vsi organi ali organizacije so dolžni CSD v 24 urah obvestiti o sumu nasilja nad otrokom v družini. Informacijo, ki jo prejme-

⁵⁷ D. Hrovatič, Naloge CSD na področju obravnave nasilja v družini, 2012, str. 21.

⁵⁸ Bilten CSD, 2010.

⁵⁹ Neimenovani vir št. 6, v: S. Čatić, Delovanje centrov za socialno delo pri zaščiti pravic otrok, 2012, str. 105.

jo po telefonu, morajo v treh dneh poslati tudi pisno. V primeru neposredne ogroženosti, ko je potrebna takojšnja zaščita otroka, morajo vsi organi takoj po telefonu obvestiti CSD in policijo.⁶⁰

Policija, ki je navadno prva poklicana k posredovanju, mora žrtev nasilja v družini zaščititi pred neposredno ogroženostjo in jo seznaniti z možnimi oblikami pomoči. Policija ima tudi možnost, da povzročitelju prepove približevanje določenemu kraju ali osebi. Ta ukrep lahko izreče ob utemeljenem sumu, da je storil kaznivo dejanje ali prekršek z elementi nasilja ali je bil zaloten pri tem kaznivem dejanju ali prekršku ali če obstajajo razlogi za sum, da bo ogrozil življenje, osebno varnost ali svobodo druge osebe, s katero je ali je bil v bližnjem razmerju.

Tudi pri nas je tako kot v tujini sprejeta doktrina, da država ob izreku prepovedi približevanja ni dolžna poskrbeti za namestitev povzročitelja nasilja, če ukrep pomeni, da mora ta zapustiti svoje dotedanje bivališče.⁶¹

Potem ko nosilec primera prejme informacijo, jo mora proučiti ter oceniti stanje, dejavnike tveganja ter potrebe otroka in družine – sestaviti mora začetno oceno ogroženosti. V začetni oceni ogroženosti je treba ugotoviti:⁶²

- kdo s svojim vedenjem ogroža otroka in ali so starši ali eden od staršev (tisti, ki ni nasilen) pripravljeni in sposobni zaščititi otrokove pravice in koristi,
- katere dejavnike tveganja je mogoče prepoznati na podlagi znanih podatkov,
- ali je otrok neposredno ogrožen in so potrebni takojšnji ukrepi za njegovo zaščito,
- ali na podlagi zbranih informacij obstaja sum, da je otrok ogrožen in je potrebna nadaljnja obravnava otroka in družine,
- kakšno pomoč in zaščito je treba ponuditi otroku in družini ali nenasilnemu staršu na podlagi znanih podatkov in sklepov začetne ocene ogroženosti.

Otrok je ogrožen ne glede na to, ali je ogroženost nastala zaradi zlorabe ali zanemarjanja otroka, partnerskega nesoglasja ali nasilja v družini, neustreznega zdravstvenega, socialnega ali materialnega položaja družine ali drugih okoliščin, ki otroka ovirajo, da doseže ustrezno raven zdravja in razvoja brez ukrepanja social-

⁶⁰ Bilten CSD, 2010.

⁶¹ K. Filipčič, *Nasilje v družini*, 2002.

⁶² Bilten CSD, 2010.

nih in drugih organov in organizacij v skupnosti. ZPND centrom za socialno delo nalaga prednostno obravnavo primerov nasilja v družini pred drugimi zadevami, ki sodijo v njihovo pristojnost oziroma njihovo področje dela. Zagotovitev varnosti otroka je najpomembnejša, tj. prednostna naloga CSD pri obravnavanju ogroženih otrok. Nujne ukrepe za zaščito otroka je treba izvesti, če sta otrokovo življenje in/ali zdravje neposredno ogrožena ali če obstaja utemeljen sum, da bosta z neizvajanjem nujnih ukrepov resno ogrožena.

Pri nasilju nad otrokom gre za izjemno kompleksno problematiko, poleg tega se v vsakem individualnem primeru pojavljajo določene posebnosti. V postopku zaščite otroka si CSD ves čas prizadeva za sodelovanje in vključevanje družine pri odpravi okoliščin in posledic ogroženosti otroka. Kadar je to v otrokovo korist in to narekujejo okoliščine primera, mora CSD ustrezno ukrepati za zaščito otroka, tudi če je to v nasprotju s partnerskim sodelovanjem z enim ali obema staršema.

Začetna ocena ogroženosti in multidisciplinarni tim

Po oblikovanju začetne ocene ogroženosti nosilec primera lahko ugotovi, da:

- je treba otroka zaščititi pred nasiljem – takšna odločitev se sprejme, ko je otrok doživel škodo (fizično, psihično) zaradi nasilja ali okoliščine primera kažejo, da je otrok ogrožen in obstaja utemeljen razlog, da lahko nastane škoda pri tem otroku ali drugih otrocih v družini,

- otroka ni treba zaščititi pred nasiljem, toda otrok in družina potrebujejo druge načine podpore in pomoči – takšna odločitev se sprejme, če otrok ni doživel škode niti ni verjetno, da bi škoda pri otroku lahko nastala; stanje v družini pa je takšno, da je malo verjetnosti, da bo otrok lahko dosegel optimalno raven zdravja in razvoja, ali pa se bosta njegovo zdravje in razvoj poslabšala brez zagotavljanja nekaterih vrst pomoči različnih organov in organizacij,

- otroka ni treba zaščititi, tudi druge storitve niso potrebne in primer se zaključi.

Glede na ugotovitve začetne ocene ogroženosti nosilec primera skliče multidisciplinarni tim, h kateremu so vabljeni strokovni

delavci CSD, policije in drugih ustreznih služb – zdravstvo, šolstvo ... Cilj multidisciplinarnega tima v tej fazi obravnave je izmenjava informacij in dogovor o skupni strategiji ali usklajevanje delovanja organov in organizacij.

Tim na podlagi ocene ogroženosti pripravi načrt pomoči žrtvi, ki mora biti usklajen z njenimi sposobnostmi in željami. Načrt pomoči je seznam aktivnosti in ukrepov, ki ga v sodelovanju z žrtvijo oblikujejo člani tima.⁶³ Tim na vsaki seji spremlja uresničevanje svojih sklepov, ki so bili sprejeti z načrtom pomoči žrtvi, in pomaga pri usmerjanju nadaljnjega dela organov. Člani tima se med seboj obveščajo tudi o aktivnostih pri delu za pomoč žrtvi, ki ga opravijo sami oziroma njihovi organi, pri čemer ves čas obravnave primera spremljajo nastale spremembe in jih pri svojem delu ustrezno upoštevajo. Odgovorni strokovni delavec CSD o izrečenih ukrepih za zaščito otrok žrtev nasilja obvešča tim. Na timu se opravi evalvacija dosežene ravni sprememb v družini in položaja otroka, ponovno se pripravi ocena ogroženosti, preverijo se potrebe po nadaljevanju procesa obravnave in pomoči oziroma po trajanju ukrepov za zaščito otroka.⁶⁴

Člani tima morajo vse podatke, ki jih pridobijo pri obravnavanju primera, varovati kot zaupne. Delo tima se zaključí, ko je načrt pomoči žrtvi realiziran, ko je žrtev na varnem.

Socialni delavci, ki so mi z informacijami pomagali pri magistrskem delu, so bili vsi enotni – ko gre za nasilje, vsi delujejo v skladu z ZPND. Na začetku se z žrtvijo pogovorijo oziroma ji nudijo razgovore v okviru prve socialne pomoči. Teh razgovorov je lahko tudi več, prva socialna pomoč se lahko po nekaj razgovorih zaključí, lahko pa se nadaljuje kot osebna pomoč.

Na drugi strani pa so žrtve, ki so se bile pripravljene pogovoriti z menoj – žrtve, ki so nastanjene v varnih hišah ali pri sorodnikih in niso bile zadovoljne z delom socialnih delavcev. Nekatere trdijo, da so socialne delavke premlade, neizkušene, da so to dekleta »direktno s faksa«, ki pri svojem delu odpirajo knjige, saj ne vedo, kako ravnati. Druge pravijo, da se z načrtom pomoči žrtvi nikoli niso srečale, ampak so morale same poskrbeti zase in za svoje otroke.

Ko je ugotovljeno nasilje nad otrokom in se začne obravnavati, so postopki predolgi in otrok lahko izgubi del svojega otroštva.

⁶³ Bilten CSD, 2010.

⁶⁴ Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini, Uradni list RS, št. 31/2009, 11. člen.

Dobre prakse iz tujine

Nizozemski terapevt dr. Roel Bouwkamp ob pogovoru s socialnimi delavci in šolskimi pedagogi ugotavlja, da si nihče ne želi prevzeti odgovornosti za razbitje družine, v kateri je prišlo do zlorabe otroka.⁶⁵

Sam menim, da oseba, ki ni sposobna zaščititi otroka, ne more delati na področju zaščite otroka, pa naj gre za socialnega delavca, šolskega pedagoga ali katerega drugega strokovnega delavca. Nasilje nad otrokom je treba obravnavati prednostno, otroka je treba zaščititi, in če je cena zaščite otroka razbitje družine, se morajo strokovni delavci s tem soočiti oziroma storiti vse, da zaščitijo otroka.

Bouwkamp⁶⁶ še ugotavlja, da vsi ti strokovni delavci pogosto sploh ne vedo, kaj storiti s takimi otroki. Upajo, da se bo položaj nekako sam uredil, prav tako pa se zavedajo, da bo otrok zapustil dom, ko bo dovolj star in bo zlorabe takrat konec. Okoliščine se tako ne spremenijo in so enake odzivu zlorabljenega otroka, ki ostane v družini, ne prosi za pomoč in upa, da se bo položaj spremenil. Pri tem se vsi zelo dobro zavedamo, da lahko zloraba otroka traja vrsto let.

Pri zbiranju podatkov in informacij za svoje magistrsko delo sem ugotovil, da postopki tečejo predolgo. Socialni delavci pravijo, da se jih s to problematiko ukvarja premalo in morda prav zato ne prepoznajo nasilja v vseh primerih.

Delo z družino, v kateri je prišlo do zlorabe otroka, zahteva močnega, aktivnega človeka, ki natanko ve, kaj hoče, ki ve, kako mora ravnati v takih primerih, ki zna vztrajati pri svojem delu, ki se ne boji tvegati, ki bo storil vse, da zaščiti zlorabljenega otroka in je dovolj pogumen, da si »umaže roke«.

Prav zaradi predolghih postopkov otroci izgubljajo leta svojega otroštva oziroma je njihovo otroštvo uničeno in tako ne znajo več biti otroci. V veliki meri je kriv sistem, strokovni delavci, ki pridejo, kot je rekla ena izmed mojih sogovornic, direktno s fakultete in sploh ne vedo, kako ravnati v določenem primeru; krivo je slabo sodelovanje med odgovornimi institucijami, ogromno je težav, zaradi katerih se nasilje nad otroki ugotovi prepozno, ko otroci trpi-

⁶⁵ R. Bouwkamp, *Obravnavanje spolnega nasilja nad otroki*, 1994b, str. 13–18.

⁶⁶ R. Bouwkamp, *Nasprotja med slovenskimi strokovnimi službami, ki se ukvarjajo z zlorabo in zanemarjanjem otroka*, 1994a, str. 39–59.

jo leta in leta. In ko se nasilje odkrije, reševanje problema poteka predolgo.

Posamezni primeri dobrih praks lahko predstavljajo dobro izhodišče za oblikovanje zakonodaje na področju nasilja tudi v drugih državah.

Problem nasilja v družini je treba obravnavati sistemsko, integrirano v povezavi in sodelovanju med institucijami, ki imajo določene pristojnosti pri obravnavi nasilja v družini. Sistemski pristop k obravnavanju nasilja v družini pomeni predvsem pristop, ki je integriran in naravnan k celovitemu preoblikovanju pristojnosti različnih institucij in ki predvideva tako sodelovanje med institucijami kot tudi sodelovanje države.⁶⁷

Kot učinkovit ukrep se je izkazala v Avstriji uvedena intervencijska strategija, ki predvideva aktivno posredovanje v primeru nasilja v družini ter učinkovito medinstitucionalno sodelovanje in povezovanje v okviru sprejete zakonodaje. Tako so bili v Avstriji sprejeti amandmaji, ki omogočajo učinkovitejše sodelovanje med policijo in intervencijskimi centri.⁶⁸ Naloga intervencijskih centrov je nudenje pomoči in podpore žrtvam nasilja v družini ter povezovanje vključenih strank, policije, sodstva, organizacij za mladostnike, zavetišč idr. Ti centri prav tako tesno sodelujejo z državnimi organi, ki zagotavljajo aktivno pomoč osebam, ki so doživele nasilje.⁶⁹

V Belgiji (kot primer dobre prakse) je preprečevanje nasilja v družini nacionalna prioriteta, zato so bili v okviru akcijskega načrta sprejeti različni ukrepi, ki se nanašajo na preprečevanje, kaznovanje in podporo žrtvam, ter ukrepi, ki se nanašajo na nasilne osebe. Ti ukrepi so bili sprejeti na vladni ravni ter na ravni posameznih ministrstev, kjer so si v sklopu vsakega ministrstva prizadevali izboljšati sistem, npr. izobraževanje o nasilju v družini za policiste, posebno izobraževanje za člane pravnih služb, razvijanje instrumentov, ki zdravnikom omogočajo preverjanje znakov morebitnega nasilja itd.

⁶⁷ K. Filipčič, I. Klemenčič, *Obravnavanje nasilja v družini*, str. 75.

⁶⁸ M. Sedmak in drugi, *Nasilje v družinah v Sloveniji (pregled dobrih praks)*, 2006b, str. 7.

⁶⁹ EG (2001)/I, *Legislation in the Member States of the Council of Europe in the field of Violence Against Women*, EG (2001), 3 rev., Volume I, Council of Europe, Strasbourg, november 2002, Austria, str. 10–19. http://www.bizkaia.net/gizartekintza/Genero_Indarkeria/pdf/dokumentuak/lefispaises-consejoeuropa01.pdf, 27. 3. 2013.

Zgledovanje Slovenije po dobrih praksah

V zvezi z reševanjem problemov nasilja nad otroki oziroma nasilja nasploh v naši državi menim, da je sodelovanje med institucijami, ki so odgovorne za preprečevanje nasilja, zelo slabo. V mislih imam slabo sodelovanje med centri za socialno delo in policijo, zdravstvom, šolstvom in drugimi institucijami – otroci pa trpijo.

Nasilje v družini je zaradi umestitve v zasebni prostor posameznikov v primerjavi z drugimi oblikami nasilja težje prepoznati in evidentirati. Z različnimi oblikami nasilja v družini se strokovne službe zato pogosto srečajo šele, ko trajajo že zelo dolgo in so v svojih posledicah izrazito krute in tudi usodne.

Otroci so pri tem nemočni, zato jim je treba prednostno pomagati pri preprečevanju nasilja nad njimi. Centri za socialno delo žrtvam nasilja nudijo pomoč, najpomembnejši sta socialna in osebna pomoč. Kako se v reševanje tega problema vključi CSD, ko je žrtev nasilja otrok?

»... prepozno zaščiti žrtev. Strokovna delavka na našem centru za socialno delo je poskušala najprej z razgovori in pogovori, pa čeprav se je lahko na lastne oči prepričala, kako nasilen je moj soprog. Vedno je govorila, da se je treba potruditi zaradi otrok, ki jih imava – imava namreč tri otroke, ki pa so od svojega očeta dobili več klofut kot česarkoli drugega. Pri tem moram povedati, da je bil prvih 8 let zakona in družinskega življenja zelo družinski človek, a žal se je spremenil. Žal nisem dobila pomoči tam, kjer sem jo pričakovala. Ko pa je socialna delavka povabila na razgovor še moje soproga, je ta pokazal, kakšen zna biti, mene pa je doma čakalo še več poniževanja in batin. Centri za socialno delo ne sodelujejo oziroma (ne smem biti stroga do vseh) naš center za socialno delo ne deluje v duhu, za katerega je postavljen.«⁷⁰

Kadar starši ne zmorejo ali ne znajo skrbeti za svoje otroke in slediti njihovim razvojnim potrebam, CSD v skladu z javnimi pooblastili ukrepa v korist mladoletnih otrok. V primerih, ko starši ne sprejemajo strokovne pomoči in se zloraba otrok nadaljuje, tako da je ogrožen otrokov razvoj, CSD ukrepa v skladu z javnimi pooblastili.⁷¹

⁷⁰ Neimenovani vir št. 8, v: Čatić, Delovanje centrov za socialno delo pri zaščiti pravic otrok, 2012, str. 106–108.

⁷¹ CSD Slovenija, 2012.

CSD ukrepa po splošnem pooblastilu takrat, kadar želi izvesti določen ukrep, s katerim zaščiti otroka. Postopek se začne po uradni dolžnosti ali na pobudo stranke in poteka po pravilih splošnega upravnega postopka. V samem postopku CSD oziroma strokovni delavec CSD, ki obravnava določen primer, opravi razgovore z vsemi udeleženci in obiske na domu ter pridobi informacije s strani strokovnih služb, ki so obravnavale otroka (npr. zdravstvene institucije, šola ipd.), tako da ugotovi dejansko stanje in izdela oceno ogroženosti otroka. V primeru ugotovljene ogroženosti izbere milejši ukrep za zagotavljanje otrokovih koristi (svetovanje za starše, napotitev staršev v zdravstveno, vzgojno ali katero drugo institucijo), v primeru, da so ti ukrepi neuspešni in je otrok še vedno ogrožen, pa CSD začne postopek za izvedbo katerega izmed posameznih ukrepov.⁷²

ZZZDR določa, da lahko CSD, če se ogroženost otroka po prvem koraku nadaljuje, uporabi naslednje ukrepe:

- 106. člen (po tem členu lahko sodišče ali CSD staršem omeji ali odvzame pravico do osebnih stikov z otrokom),
- 116. člen (po tem členu lahko sodišče staršem odvzame starševsko pravico),
- 120. člen (po tem členu lahko CSD staršem odvzame otroka ter ga da v vzgojo in varstvo drugi osebi ali zavodu).

Otroci, ki so žrtve nasilja, lahko najdejo pomoč, ki jo potrebujejo, pri vladnih in nevladnih organizacijah. Nevladne organizacije so običajno oblikovane kot društva ali združenja, ki nudijo telefonsko in osebno svetovalno pomoč, brezplačno pravno pomoč in zatočišča, žrtvam pa zatočišča nudijo tudi varne hiše in materinski domovi.

Od konca 80. let so se z nasiljem nad ženskami in otroki kot najpogostejšimi žrtvami nasilja v družini in žrtvami nasilja nasploh ukvarjale predvsem nevladne organizacije; zanje so prve razvile posebne strokovne oblike pomoči. Nasilje v družini vse do sredine 90. let ni bilo pogosta tema socialnovarstvenih institucij. Država je začela te programe financirati prek rednih javnih razpisov socialnega varstva in jih danes financira v obsegu, predvidenem z *Resolucijo o nacionalnem programu socialnega varstva*. V mreži pomoči žrtvam nasilja delujejo različni programi: materinski domovi, varne hiše, zatočišča in krizni centri za žrtve nasilja. Za žrtve

⁷² ZZZDR, 2007, 119. člen.

nasilja se izvaja več programov psihosocialne pomoči in krizni telefoni.

V Sloveniji imamo tako že 13 varnih hiš, materinskih domov in kriznih centrov za žrtve nasilja, kamor se lahko žrtve nasilja obrnejo po pomoč. Prav tako vse nevladne organizacije sodelujejo z ostalimi organi, ko se k njim zateče zlorabljen in pomoči potreben otrok.

Nevladne organizacije so tako danes zelo pomembne, saj se lahko zlorabljeni otroci in druge žrtve nasilja nanje obrnejo prej kot na druge institucije. Zato morajo vedeti, kako ravnati, ko se žrtev, še preden gre na policijo ali CSD, zateče k njim.

10. člen ZPND opredeljuje vlogo organov in organizacij ter nevladnih organizacij. Omenjeni člen določa, da so organi in organizacije ter nevladne organizacije dolžne v okviru z zakoni in drugimi predpisi, določenimi nalogami in pooblastili prednostno obravnavati primere nasilja ter zagotavljati medsebojno obveščanje in pomoč z namenom preprečevanja in odkrivanja nasilja, odpravljanja vzrokov ter nudenja pomoči žrtvi pri vzpostavitvi pogojev za varno življenje.

Delo nevladnih organizacij opredeljuje tudi 17. člen ZPND, ki določa, da morajo nevladne organizacije s področja obravnave in zaščite proti nasilju v okviru svojih programov nuditi zaščito in psihosocialno pomoč žrtvam, organizirati programe za obravnavo povzročiteljev nasilja ter sodelovati z organi in organizacijami z različnih področij, kot so policija, tožilstvo, sodišče, CSD, zdravstvo in šolstvo.

Sedmakova s sodelavci⁷³ v svoji raziskavi ugotavlja, da so pri ocenjevanju uspešnosti delovanja na področju preprečevanja nasilja v družinah država in državne ustanove slabše ocenjene kot nevladni sektor. Ocene države, lokalnih skupnosti in policije so večinoma dokaj enakomerno razporejene od 1 do 3, torej od »ne naredi/-jo dovolj« do neopredeljenega stališča. Precej bolje od države in njenih ustanov pa so se na področju delovanja, preventive in ozaveščanja izkazala društva za pomoč žrtvam nasilja v družinah in nevladne organizacije.

Ljudje so izgubili zaupanje v centre za socialno delo, zato se prej obrnejo na nevladne organizacije kot na CSD, kjer naletijo na gluha ušesa ter ne dobijo želene pomoči in zaščite.

⁷³ M. Sedmak in drugi, *Nasilje v družinah v Sloveniji (rezultati raziskave)*, 2006a, str. 100–101.

V magistrskem delu sem predstavil določene segmente delovanja centrov za socialno delo – kako naj bi delovali oziroma reagirali, ko žrtev potrebuje njihovo pomoč. Na drugi strani pa sem predstavil trpljenje ljudi, ki so bili pripravljeni svoje zgodbe iz otroštva deliti z menoj in mi dovolili, da jih vtکم v svoje magistrsko delo.

Ko sem tako pred pričetkom pisanja obiskoval centre za socialno delo po naši državi, sem naletel na kar nekaj težav zaradi njihovega nesodelovanja ter občutka neposrednega napada na njihovo delo. Kljub temu sem našel nekaj socialnih delavcev v pravem pomenu te besede, ki so mi bili pripravljeni pomagati pri mojem delu. Ob pogovoru z njimi sem ugotovil, da je na vseh centrih za socialno delo premalo delavcev, ki se ukvarjajo z obravnavano problematiko. Socialni delavci priznavajo, da se, ker jih je premalo, lahko zgodi, da določeno zlorabljanje otrok ugotovijo prepozno. Na enem izmed centrov za socialno delo se s problematiko, ki sem jo obravnaval v magistrskem delu, ukvarjata dve socialni delavki, ki trdita, da bi moralo biti za celotno področje zaščite otrok, ki ga pokriva ta CSD, zaposlenih najmanj šest socialnih delavcev. Na drugi strani imamo neizkušene socialne delavce oziroma delavke, ki brez kakršnihkoli delovnih izkušenj takoj po študiju pričnejo z delom na CSD, pri čemer težave, ki jih imajo pri svojem delu, občutijo stranke.

Na tem mestu moram ponovno omeniti slabo medsebojno sodelovanje centrov za socialno delo, policije, zdravstva, šolstva, nevladnih organizacij itd. ter največjo težavo – nezaupanje ljudi do centrov za socialno delo zaradi izkušenj ob prvem obisku oziroma slabih izkušenj prijateljev, sorodnikov in znancev.

Namesto sklepa

Vse zgoraj omenjeno vodi k sklepu, da so centri za socialno delo pri zaščiti pravic otrok preskromni oziroma da se s to problematiko ukvarja premalo socialnih delavcev. Na drugi strani pa sem v pogovorih s socialnimi delavci ugotovil, da se postopki vlečejo predolgo, saj lahko posamezen postopek traja tudi tri leta ali več. Prav zaradi tega otroci izgubljajo leta svojega otroštva oziroma ne znajo več biti otroci. Krivda je v premajhni učinkovitosti centrov za socialno delo in seveda v predolгих postopkih.

Težave bi bilo treba odpravljati na podlagi dobrih praks držav Evropske skupnosti. Kot že rečeno, je glavna težava, ki se pojavlja

na naših centrih za socialno delo in zaradi katere stvari ne tečejo tako, kot bi morale, slaba povezanost centrov za socialno delo z drugimi organi in organizacijami. Pojavlja se tudi problem izobraženosti oziroma praktične izkušenosti strokovnih delavcev, ki se ukvarjajo z omenjeno problematiko, ter predvsem njihovega tveganja za »uničenje družine«, ko gre za zlorabljanje otroka.

Dejstvo je, da postopki trajajo predolgo. Po moji oceni postopki, kjer je treba zaščititi otroka, ne bi smeli trajati več kot pol leta.

Centri za socialno delo žal že na samem začetku ne delujejo tako, kot bi morali. Njihove naloge so obsežne in zaradi premalo zaposlenih nasilja nad otroki velikokrat sploh ne zaznajo ali ga zaznajo prepozno. Socialni delavci skušajo zadeve reševati s pogovori, hkrati pa upajo, da bo otrok čim prej zapustil dom oziroma se zavedajo, da bo težav konec, ko bo otrok dovolj star, da bo lahko zapustil dom, saj se bojijo »razbiti« družino. Toda otroku bi morali pomagati. Socialni delavci niso dovolj izobraženi in podkovani s praktičnim znanjem, ki bi ga lahko uporabili v posameznem primeru, prav tako pa bi se morali iz posameznega primera, ki ga zaključijo, naučiti to, česar jih na fakulteti ne naučijo, to, kar se lahko naučijo zgolj v svojem delovnem okolju – prevzeti odgovornost za razbitje družine, v kateri je prišlo do zlorabe otrok, saj je otroka treba zaščititi.

Družina naj bi bila prostor, kjer bi se otrok počutil ljubljenega in varnega, kjer bi imel otroštvo – a žal vsi nimamo take sreče in nismo imeli otroštva oziroma je bilo naše otroštvo obarvano z zlorabljanjem. Nasilje, ki smo ga številni preživeli kot otroci, je za nami, a še vedno se poraja vprašanje, zakaj ga ni nihče preprečil. So pri nas zakoni res samo na papirju? Zakaj ni bilo pomoči, ko smo obiskali center za socialno delo, kje je bila policija, kaj sta zaradi modric številnih otrok storila zdravstvo in šolstvo? Ugotavljam, da prav organi, ki bi morali zaščititi žrtev, odpovedo, tako da žrtvi pomagajo nevladne organizacije.

Center za socialno delo, policija, zdravstvo in šolstvo ne delujejo povezano. Ukrepajo posamezno, kar pa je žal premalo, ko gre za zaščito otroka. Žrtve, ki so spregovorile o svojem otroštvu in mi pomagale prikazati stanje, ter moji obiski centrov za socialno delo so pokazali, da se veliko žrtev po enkratnem obisku centra za socialno delo poskuša znajti kar po svoje in se namesto na CSD – organ, ki bi jim moral pomagati – raje obrnejo na nevladne organizacije, ki jim pomoč nudijo takoj. Centri za socialno delo z

določenimi primeri odlašajo predolgo – in tako zlorabljanje traja. In ko se stvari začnejo premikati, ko se sproži postopek in ko primer pride na sodišče, spet naletimo na težavo – predolgo trajanje postopkov, zaradi katerih otroci izgubljajo leta svojega otroštva.

Otroke je treba zaščititi pred zlorabljanjem, saj so nemočni. Če želimo nasilje odkriti in ustaviti pravočasno ter hitro pomagati otroku, bomo morali spremeniti sistem. Zgledovati se bomo morali po nekaterih državah Evropske skupnosti in iz dobrih praks prevzeti najboljše. Potrebni so določeni popravki trenutnega sistema. Še vedno je premalo sodelovanja med centri za socialno delo, policijo, šolstvom in zdravstvom, torej organi in institucijami, ki so ključne za pomoč zlorabljenim otrokom. Na centrih za socialno delo so še vedno zaposleni »nesocialni« ljudje, pri katerih naletimo na gluha ušesa, ljudje, ki so brez srca, ki ne slišijo klica na pomoč. Poleg tega so to ljudje, ki ne znajo prevzeti odgovornosti in si tako ne drznejo razbiti družin in pomagati nemočnemu otroku. Potrebna je modernizacija naših centrov za socialno delo. Potrebne so spremembe – spremembe, ki bodo otrokom prinesle nasmeh na obraz.

LITERATURA IN VIRI

- C. A. Baldry, Bullying in schools and exposure to domestic violence, *Child Abuse and Neglect*, št. 7, 2003.
- M. Bizjak, Zloraba otrok, interno gradivo, 2009.
- R. Bouwkamp, Nasprotja med slovenskimi strokovnimi službami, ki se ukvarjajo z zlorabo in zanemarjanjem otroka: vtisi s konference o delu in sodelovanju strokovnih služb, Zbornik prispevkov delovne konference o delovanju in sodelovanju strokovnih služb na področju preprečevanja zlorab in zanemarjanja otrok, Ljubljana, november 1993 (1994a), str. 13–18.
- R. Bouwkamp, Obravnava spolnega nasilja nad otroki, Zbornik prispevkov delovne konference o delovanju in sodelovanju strokovnih služb na področju preprečevanja zlorab in zanemarjanja otrok, Ljubljana, november 1993 (1994b), str. 39–59.
- A. Carr, *The Handbook of Child and Adolescent Clinical Psychology*, Routledge, Department of Health, Home Office, Department for Education and Employment, 1999.
- S. Čatič, Delovanje centrov za socialno delo pri zaščiti pravic otrok (magistrsko delo), Fakulteta za državne in evropske študije, Kranj, 2012.
- K. Filipčič, Nasilje v družini, 1. natis, Ljubljana, 2002.
- K. Filipčič in I. Klemenčič, Obravnavanje nasilja v družini: priročnik za zaposlene v vzgojno-izobraževalnih zavodih. 1. natis, Inštitut za kriminologijo pri Pravni fakulteti, Ljubljana, 2011.
- D. Fojan, Spremembe v obravnavni praksi na področju nasilja, neobjavljeno gradivo, 2012.
- D. Horvat, Pomoč otrokom, ki preživljajo nasilje v družini, Ciciban, 2008, http://www.drustvo-sos.si/index.php?page_id=67, 27. 3. 2013.
- D. Hrovatič, Naloge CSD na področju obravnave nasilja v družini, seminar za strokovne delavce CSD, Novo mesto, 2012.
- M. Končina Peternel, Pomoč otrokom, ko starši odpovedo, Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana, 1998.
- P. Kovač, Pravni in sociološki vidik javnih pooblastil, Fakulteta za upravo, Ljubljana, 2006.

- J. Letnar Černič, Pravo in izbira spola otroka, Dnevni IUS-INFO, IUS Kolumna, 2010, <http://www.ius-software.si/DnevneVsebine/Kolumna.aspx?id=57574>, 27. 3. 2013.
- J. Letnar Černič, Vodoravne človekove pravice, Dnevni IUS-INFO, IUS Kolumna, 2012, <http://www.ius-software.si/DnevneVsebine/Kolumna.aspx?id=77559>, 27. 3. 2013.
- M. Sedmak; A. Kralj; Z. Medarič, in B. Simčič; Nasilje v družinah v Sloveniji (rezultati raziskave), CRP – »Analiza družinskega nasilja v Sloveniji – predlogi preventive in ukrepov«, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, 2006a.
- M. Sedmak; A. Kralj; Z. Medarič, in B. Simčič; Nasilje v družinah v Sloveniji – pregled dobrih praks in priporočila, CRP – »Analiza družinskega nasilja v Sloveniji – predlogi preventive in ukrepov«, Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče Koper, 2006b.
- P. Selič, Dejavno odkrivanje in pogostost nasilja v družini: podatki in osnova za sodelovanje med strokami, v: A. Dvoršek (ur.), L. Selinšek (ur.), Nasilje v družini: kazenskopравни, kriminalistični in kriminološki problemi, Fakulteta za varnostne vede, Pravna fakulteta, Ljubljana, 2010, str. 31–44.
- A. M. Straus, The National Family Violence Surveys, v: R. J. Gelles (ur.), Physical Violence in American Families: risk factors and adaptations to violence in 8145 families, Transaction Publishers, New Brunswick, New Jersey, USA, 1995, str. 3–14.
- M. Tomori, Klic po očetu, Cankarjeva založba, Ljubljana, 1989.
- D. Valentinčič, Izkušnje socialne službe pri obravnavi trpinčenih otrok in njihovih družin, v: P. Kornhauser, A. J. Satler (ur.), Razširjeni zbornik / II. ciklus seminarjev Namesto koga roža cveti: Trpinčen otrok – kako prepoznati in preprečevati fizično in duševno trpinčenje otrok, Mediana, Ljubljana, 1997, str. 90–101.
- K. Vidič, Pravice otrok v šoli (diplomsko delo), mentor: Kraljič, Suzana, UM PF, Maribor, september 2010, <http://www.dkum.uni-mb.si/Dokument.php?id=17553>, 27. 3. 2013.

VIRI

- Bilten CSD, 2010, Kaljenje, bilten Skupnosti CSD Slovenije, december 2010.
- CSD LJ-Š, 2012a, Center za socialno delo Ljubljana-Šiška – Pravna podlaga in ukrepi za zaščito otrokovih koristi, <http://www.csd-lj-siska.si/dejavnosti/dejavnosti.asp?DID=1404859078>, 27. 3. 2013.
- CSD Slovenija, 2012, CSD Slovenija, centri za socialno delo (CSD Lenart, CSD Ormož, CSD Pesnica, CSD Ruše, CSD Slovenska Bistrica, CSD Maribor, CSD Ptuj), <http://csd-slovenija.org>, 27. 3. 2013.
- EG (2001)/I, Legislation in the Member States of the Council of Europe in the field of Violence Against Women. EG (2001) 3 rev., Volume I, Council of Europe, Strasbourg, november 2002, Austria, str. 10–19. http://www.bizkaia.net/gizartekintza/Genero_Indarkeria/pdf/dokumentuak/lefispaissesconsejoeuropa01.pdf, 27. 3. 2013.
- E-Uprava, 2012, Kako so v Sloveniji varovane pravice otrok?, <http://e-uprava.gov.si/e-uprava/dogodki-Prebivalci.euprava?zdid=731&sid=304>, 27. 3. 2013.
- KOP, 1992, Konvencija Združenih narodov o otrokovih pravicah, Uradni list SFRJ – MP, št. 15/1990, Akt o nostrifikaciji nasledstva glede konvencij Organizacije združenih narodov in konvencij, sprejetih v Mednarodni agenciji za atomsko energijo, Uradni list RS, št. 35/1992, MP, št. 9/1992.
- MDDSZ, 2012a, Centri za socialno delo – Katalog javnih pooblastil, nalog po zakonu in storitev, ki jih izvajajo CSD. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve.
- MEKUOP, 1999, Evropska konvencija o uresničevanju otrokovih pravic, Uradni list RS, MP, št. 26/1999 z dne 22. 10. 1999.
- Pravilnik o sodelovanju ..., 2009, Pravilnik o sodelovanju organov ter o delovanju centrov za socialno delo, multidisciplinarnih timov in regijskih služb pri obravnavi nasilja v družini, Uradni list RS, št. 31/2009.
- ReNPPND0914, 2009, Resolucija o nacionalnem programu preprečevanja nasilja v družini 2009–2014, Uradni list RS, št. 41/2009, <http://www.uradni-list.si/1/content?id=92436>, 27. 3. 2013.
- SCSDS, 2012, Pravne podlage za izvajanje nalog CSD, Skupnost centrov za socialno delo Slovenije, http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/katalog_poo-blastila_csd_jul08.pdf, 27. 3. 2013.
- UN, 1989, Convention on the Rights of the Child, A/RES/44/25, UN General Assembly, 61st plenary meeting, 20. 11. 1989, <http://www.un.org/documents/ga/res/44/a44r025.htm>, 27. 3. 2013.
- URS, 2006, Ustava Republike Slovenije (URS), Uradni list RS, št. 33/91-1, 42/97, 66/00, 24/03, 69/04 in 68/06.
- ZPND, 2008, Zakon o preprečevanju nasilja v družini (ZPND), Uradni list RS, št. 16/2008.
- ZSV, 2010, Zakon o socialnem varstvu (ZSV), Uradni list RS, št. 54/1992 (56/1992 popr.), spremembe: Uradni list RS, št. 42/1994, Odl. US: U-I-137/93-24, 1/1999-ZNIDC, 41/1999, 60/1999, Odl. US: U-I-273/98, 36/2000-ZPDZC, 54/2000-ZUOPP, 26/2001, 110/2002-ZIRD, 2/2004 (7/2004 popr.),

36/2004-UPB1, 21/2006, Odl. US: U-I-116/03-22, 105/2006, 114/2006-ZUTPG, 3/2007-UPB2 (23/2007 popr., 41/2007 popr.), 122/2007, Odl. US: U-I-11/07-45, 61/2010-ZSVarPre, 62/2010-ZUPJS. ZZZDR, 2007, Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (uradno prečiščeno besedilo) (ZZZDR-UPB1), Uradni list RS, št. 69/2004, 101/2007.

Neimenovani viri

Neimenovani viri so vsi razgovori z žrtvami nasilja v otroštvu, ki so mi zaupale svoje izkušnje. V času od 1. 3. 2012 do 1. 4. 2012 sem se sestal z 8 žrtvami.